

LÁSZLÓ ÁRON

GONDOLATOK AZ ERŐSZAKRÓL

Ci riempie di paura, quante volte ed in quale maniera siamo capaci di essere violenti, ma dopo ci comportiamo senza nessuna responsabilità. Un bambino fino che arriva di essere una persona matura e responsabile non può essere un autodidatta. Ognuno di noi fino alla bara impara da qualcuno. Quello che fa piacere, che è universalmente valido, che è coronato di successo e promette ricompensa - sì, ma se la bontà non ha la sua giusta ricompensa, molti cercano di seguire alte regole. Anche se i Multimedia, la Legislazione, la Chiesa applica chiaramente la censura per una tale condotta molti arrivano alla violenza, all'aggressione. L'aggressione è arrivata di essere proprio un modello di studio. Questo brano ci vuole indicare il giusto rapporto e la nostra responsabilità di fronte ad ogni violenza ed aggressione.

Sok könyv, tanulmány látott napvilágot az erőszakról és nincs nap, hogy a televízió, rádió, újságok ne közölnének valamilyen vérfagyasztó eseményt. Maga a szó: *erőszak, agresszió*, annyira megszokottá, köznapivá lett, hogy csak a „rendkívüli” eseményekre kapjuk fel fejünket. Erőszak a világpolitikában, a nemzetek életében, a családban, intézményekben, néha iskolákban is: halljuk, de egy-kettőre elfelejtjük mondván, hogy nem érint minket. Pedig a mi életünkben is jelentkezhet a nem várt pillanatban. Ezért jó, ha a megszüntetés érdekében idejében felismerjük, és kezelni tudjuk.

Az erőszak keletkezéséről, mibenlétéről megoszlanak a vélemények. Külső okok idézik elő vagy belülről jön? Mintából tanult magatartás vagy ösztöntulajdonosság? Nehéz pontosan eldönteni, de egy biztos: nem természetes! Nem tartozik az ember lényegéhez.

Az erőszak mibenlétét röviden így lehetne megfogalmazni: *Az erővel való visszaélés*. Az emberi erő természetes. Az értelem és szabad akarat önmagában is az és mennyivel inkább az, amire képesek vagyunk ezek által. Istentől arra kaptuk ajándékba, hogy a földnek és életünknek jó gazdái legyünk. *A férfiasság, bátorság, hősiesség, elkötelezettség, szenttéválás* erőtől duzzadó szavak és a történelem által nagyra értékelt viselkedési minták. A Biblia fokozottan kiemeli ezek fontosságát és elítél mindent, ami ezekkel ellentétes. Így az elbizakodottságot, nyakaságot, keményszívűséget, az isteni akarattal való szembeszállást. Az erőszakot „az arc és homlok megkeményítésének” nevezi. Szolgásként tartja, mely a gonosz, az Antikrisztusnak van alárendelve.

A leviatán, a bibliai és mitológiai „vadállat”, a gonosz megtestesítője már nemcsak szimbólum. Jelenléte egyre inkább érzékelhető az egyén, a

csoporthoz, a társadalom életében. Behálóz politikát, gazdasági életet, a családot, de nem hagyja érintetlenül az Egyházat sem. Visszaél a fizikai, anyagi, szellemi és néha az erkölcsi erővel. Már az egyszerű sértésben jelen van és egészen a nemzetirtásig, az irtóháborúig fajul. Reprezentálhat eszmét, rendszert, de lehet egyszerűen szabályok nélküli rosszra és rosszért irányuló magatartás. Az eszközökben nem válogat. Kábítószert, alkoholt, pénzt, téves ideológiát, hitet, mindent latba vet, csak pusztíthasson. Képes a szeretetet is a rosszért felhasználni. Gondoljunk csak az érzelmi zsarolásra. „Ha valóban szeretsz, ezt és azt megteszed értem!”

Babits Mihály írja: „Nem kell az embernek a pokolba jutnia, hogy kárhozott legyen. A pokol maga jön el az emberhez. Jean Paul Sartre kiegészíti a gondolatot: „A másik ember a pokol.” Pesszimizmus szól mind a két gondolatból, de a részleges igazságot nem lehet letagadni. C. G. Jung mélyen ismerte az embert, de ő is azt állítja, hogy az ember számára a legnagyobb veszélyt éppen a másik ember, meg az általa teremtett pszichikus járványok jelentik.

Szomorú dolog ilyeneket hallani, de amíg az agresszió, az erőszak igazságtalan támadást, beavatkozást jelent, valóban poklot teremtő. Agresszív pedig az, aki kötekedő, durván rámenős, gonosz, kihívó viselkedésű, sértő és rombolja környezetét. Robbanhat kifelé és robbanhat befelé. A befelé robbanó erőszak legtöbbször öngyilkossággal végződik vagy önpusztító életformával, de ez is „gyilkos üzenet a világnak”

„Isteni erők jutottak kezünkbe, a mi gyarló emberi kezünkbe. Elképzelni is szörnyű. S itt olyan hatalmas erőkről van szó, amelyek nem önmagukban rosszak. Ám emberi kézben szörnyűséges veszélyt jelentenek a gonosz ember kezében.” – mondja C.G. Jung.¹

A minimum, amit az erőszak ellen tehetünk, hogy a nekünk ajándékozott erővel éljünk, de ne éljünk vissza.

Kincs, gőg, rang egyszerre:

mekkora szerencsétlenség!

Alkotni, adni, majd visszavonulni:

ez az égi bölcsesség.

(Lao – ce)²

A Biblia és az erőszak

Káin és Ábel története nem egyszeri esemény, hanem véres történelmi kép. Arról szól, hogy az ember milyen mélyre tud süllyedni önmaga

¹ Franc MCLYNN, *C. G. Jung élete és munkássága*, I, Bp. 1998.

² LAO – CE, Tao Te King, Weöres Sándor fordítása, Budapest 1994.

alá. Amikor az ártatlanul kiontott vér „az égre kiált”, kiderül, hogy Isten nem híve az erőszaknak. A „szemet szemért, fogat fogért” megfogalmazásban túlságosan meglátszik az ember-társszerző gondolkodás módja. De ebben is igazolást nyer, hogy Isten az ember szabadságát mennyire tiszteletben tartja. A Tízparancsolatban minden erőszak ítélet alá esik a „Ne ölj!” megfogalmazásban. Isten akarata világos és egyértelmű, még akkor is, ha néha a választottakat ért sérelmet megtorolta.

A szív kettősségét helyesen ismeri fel a Biblia. A jó és a gonosz lakóhelye. Neveltetésünk és döntésünk határozza meg, hogy mi kap helyet benne. A helyes döntésért imádkozik a zsoltáros:

Állíts, Uram, őrséget a szám elé,
és védelmet ajkam kapujához.

Ne engedd, hogy szívem a rosszra hajoljon,
és aljas gonoszságot kövessen el. (140. zsoltár.)

De a kívülről jövő gonosztól is óvakodni kell. Itt is Istenben reménykedik:

...Ments meg, Uram, a gonosz embertől,
védj meg a hatalom emberétől...

Nyelvük élesítik, mint a kígyó,
a vipera mérge van ajkukon. (139. zsoltár.)

Bentről és kintről jöhet a veszély. Gyökössy Endre figyelmeztet: „Káin bennünk van! Vigyázat!”³ A gonosz megtestesítőjével, a kígyóval pedig sokszor találkozunk. Szenvedés, halál jár nyomában.

Jézusnak már születése után találkoznia kellett az erőszakkal, nem is beszélve arról, hogy életét a kereszten az erőszak oltotta ki. „Heródes keresi a gyermeket és meg akarja ölni!” Így figyelmezteti az angyal szent Józsefet. Majd miután Egyiptomba menekültek, így tudósít a Szentírás: „A környéken megöltek minden fiúgyermeket a kétévestől lefelé.” (Mt 2, 13–18).

Isten irgalmas jóságából keveset tanultunk. Erről szól a „Szívtelen szolgáról” mondott példabeszéd. (Mt 18, 21–35). Milyen megrázó a kép: „Megragadta, fojtogatni kezdte és követelte: add meg, amivel tartozol!” Mintha a szokásos akciófilmet néznők. Mennyivel emberibb ez: „Megegett rajta a szíve.” Jézus tanításából kiderül, hogy az erőszak létezéséért mi magunk is felelősek vagyunk. Nem lehetünk közömbösek. A közömbösség az erőszaknak is, mint annyira másnak, melegágyat jelent.

³ GYÖKÖSSY Endre, *Magunkról magunknak*, Budapest, 1981.

„Az utolsó 50 évben húsz másodpercenként hal meg valaki erőszakos halállal.”⁴ Gyökössy statisztikája akkor is ijesztő volt, de azóta változott a helyzet. Most előfordul, hogy húsz másodpercenként százak, ezek hálnak meg erőszakos halállal. A földig rombolt kereskedelmi tornyok beigazolták ezt is. Tökéletesítettük az erőszak fegyvereit és nem várt időben katasztrofális „meglepetésekkel” kedveskedhetünk egymásnak.

Alan Houel és Christian Godefroy érdekes mottót adtak a „*Hogyan bánjunk nehéz emberekkel?*” című könyvüknek: „Ha az embernek nincs más eszköze, csak egy kalapácsa, hajlamos minden problémát szögnek nézni.”(A.Maslow)⁵

Az erőszak formái

Azt gondolom, hogy Erich Fromm tanulmánya az agresszióról minden megnyilvánulási formát magában foglal.

Ezeket sorolja fel - játékos agresszió, reaktív agresszió, irigység és féltékenység, bosszúból alkalmazott erőszak, a hit megrendülése, kompenzációs erőszak, szadizmus és az archaikus „vérszomj”.⁶

A játékos agressziót tartja a legegészségesebb formának, míg a legfélel-metesebb az archaikus „vérszomj”. Az utóbbi erre épül: Vagy én ölok vagy engem ölnek meg!

A felsorolás teljessége nélkül szeretném kiemelni a következőket:

- a feloldozást nem akaró és nem találó bűn,
- a tehetetlenség,
- a rosszul értelmezett szeretet, (lásd: érzelmi zsarolás)
- az elismerés és figyelem hosszas hiánya,
- a mérhetetlen legalizmus, törvényimádat,
- az önkontrol nélküli önzés, féktelen birtoklási vágy,
- a rendkívüli hatalomhoz jutott mindennapi ember magatartása.

Erőszakká válhat a hosszan tartó harag, a passzív-agresszív harag, mint a bosszuállás megnyilvánulása, az irónia. Olykor erőszakos cselekedetekkel hívják fel magukra a figyelmet azok, akikre nem figyelnek, nem törődnek.

Külön figyelmet érdemel az *irónia*, mivel sokan nincsenek tisztában jelentésével. Nem a humor tartozéka, mint sokan gondolják. A humor feszültséget old, pozitív erőket szabadít fel, míg az irónia bosszúból

⁴ GYÖKÖSSY Endre, *Őstörténet*, Budapest, 1994.

⁵ ALAN HAUel és Christian Godefroy, Bagolyvár K. 1995.

⁶ ERICH Fromm, *Az emberi szív*, Budapest, 1998, 20–35.

alkalmazott erőszak. Rosszindulatú és arrogáns. Megaláz, leforráz mindent, ami kiváltja nemtetszését. Látszólag igazságot szolgáltat, de nem tud az lenni, mert a diadalérzet és a megtorlási vágy vezérli. Leghatékonyabb fegyvere a nyelv, a bibliai „kétélű kard”. Nem véletlenül nevezik az ironikus embert „*gőzhengernek*” vagy „*sebésznek*”.

De nem minden erőszak, ami annak látszik. Van jogos felháborodás, igazságos harag, melynek célja nem az ember bántalmazása, hanem az értékvédelem. Jézus felborogatta a kereskedők asztalait és kötéllel űzte ki őket, de senkit nem bántalmazott. Isten templomának szentségéért kelt haragra. Ezzel szemben az erőszak célja a szenvedés és a kár előidézése.

Viszonyunk az erőszakhoz

Éberem, mint a gyöngye állatok,
a lesek ellen kuporogni lesben,
védtelenül a sűrűsödő estben
nem gyávaság, pusztán csak állapot.

.....
Kis állat, légy hát éber: tenmagaddal
nagy vadak éhét csillapítani kár.

(Gál Éva Emese, *Éjszakai erdő*⁷)

Magunkat az erőszaknak kiszolgáltatni kár. Mégis találkozunk a kényszerű és önkéntes kiszolgáltatottsággal, mint megoldással.

- **Megalázkodás:** - Gyakori formája az erőszaktól való menekülésnek. Legsúlykebb környezetében néha zúgolódik, kritizál a megaéazkodott ember, de félve vigyáz minden szavára, cselekedetére, csak fel ne bosszantsa az erőszakost. Szemtől szembe „alázatos szolgává” változik. Könnyen gyávasággá fajulhat, mint ahogy sok példát láthatunk rá a diktatúrák idejéből. „Minden zsarnok megtalálja a maga talpnyalóit.” - mondja Sipos Gyula. Ez a szolgaság és rabszolgaság állapota, ahol a kiszolgáltatott ember nem több olcsó árucikknél.

- **Kiegyezés:** - Különösen nagyobb városokban ismerős ez a megoldás. Ahol erőszakos bandák uralkodnak, utcákat, egész városnegyedekeket tartva kontrol alatt. A békés kereskedők, lakosok adót fizetnek, csak ne bántsák őket. Néha a hatalom is belemegy hasonló kiegyezésekbe.

⁷ GÁL Éva Emese, *Igazságszobor*, Székelyudvarhely, 1997.

- **Erőszakra erőszakkal:** - A rossz megoldások legrosszabbika. Senki nem szolgáltatathat önmagának igazságot az erőszak fegyverével. Ha mégis, akkor olaj a tüzre, mert az erőszak erőszakot szül.

- **A törvényes igazságszolgáltatás:** - Még vannak jogállamok, de sok helyen a törvényhozás nem több bosszúállásnál. Ez akkor következik be a leginkább, ha a törvény nem egy egész országot, annak polgárait védi, hanem egy csoport vagy személy érdekeit. A hatalom birtoklása és gyakorlása nem azonos az igazság birtoklásával. De még a törvényes igazság is lehet az igazságtalanság eszköze, ha mértéktelenül használják azt. Az igazságszolgáltatás feladata nem az, hogy kárt tegyen az emberben, hanem hogy megvédje az embert a rossztól.

Vannak szerzők, akik olyan nagyok látják a veszélyt, hogy már a túlélés hogyanjáról tárgyalnak.

A természet lerombolása, az abortusz, a mindennapos háborúk, a nemzeti kisebbségek harca valóban elgondolkodtatnak. Számunkra rég ismerős szavak, majdnem „elcsépeltek” a túlélés és megmaradás. A világ felkínálja a maga receptjét és meg is vásároljuk, de nem sok haszonnal. Kihaszni minden lehetőséget, mert úgyszólván rövid az élet, testünket acélossá edzeni, betartani a guruk „szentírását”. Sokan ezekből élnek. Igazi megoldást kevesen találnak. „Minden ember a maga választotta irányban halad: az élet vagy a halál, a jó vagy a rossz irányába.” (E. Fromm) Mindig lesznek jó irányba haladók és bízom abban, hogy többen, mint akik az ellenkező irányba tartanak.

Valamit mégis tenni kell!

Alkalmazott módszerek az erőszakkal szemben: - logikus érvelés, büntetés, az *agresszor modell megbüntetése, a nem agresszív modellek tevékeny jelenléte, az empátia kifejlesztése, a jó elismerése és megjutalmazása.*

Minden próbálkozásnak megvannak a maga részeredményei, de úgy látszik, sokkal többre van szükség.

Jézus érdekes dolgokat tanít. Szerinte „törvényszék elé kell állítani azt, aki öl, de még azt is, aki haragot tart, aki pedig felebarátját butának tartja, azt a nagytanács elé kell állítani. Aki pedig istentelnek mondja a másikat, az jusson a gehenna tüzére.” (Mt 5, 21–23.) Később azt mondja: „Ne féljetek azoktól, akik megölik a testet, de a lelket nem tudják megölni. Inkább attól féljetek, aki a lelket meg a testet is pokolra taszíthatja.” (Mt 10, 28.) Amit ebből a tanításból kikövetkeztethetünk:

- *Az igazságszolgáltatás* valóban ítélje el az erőszakot és ne válogasson az erőszakos cselekmények között attól függően, hogy azt ki követte el. Ha egy társadalomban szemet hunynak egyesek erőszakos cselekedetein, számolni kell a jogos felháborodással, meg azzal, hogy újabb erőszakos cselekedetek születnek.

- *Meg kell előzni az erőszakot!* Vagy legalább idejében fel kell ismerni. Jézus tanításában világosan benne van, hogy hol kezdődik. A másik ember lebecsülésénél! A Talmud is azt írja: "Aki embertársát egy másik jelenlétében megalázza, annyi, mintha vérét ontotta volna." A megszólástól, szeretetlenségtől hosszú az út a gyilkosságig. Sok esetben időben el lehetne háritani a bajt.

- *A jó minta és jó nevelés.* Ez a megelőzés leghatékonyabb formája. A kisgyermeket úgy tanítani példával és szóval, hogy elejétől a jót válassza. A „jobb adni, mint kapni”, a „jobb szeretni, mint gyűlölni” elv a szülő, nevelő hozzáállásától függ. Később megsérülhet az elv, de ez nem menti fel a szülőt és nevelőt a felelőség alól. Dr. Vikár Györgynek igaza van: „Akitől megvonták az érzelmi táplálékot, annak egyetlen segítsége az erőszak. A szeretetében megcsalt gyermeknek felnőtt korára már csak a gyűlölet marad.” A bűnözés és erőszak nem magyarázható meg lelkibetegségekkel.

- *Ne féljünk!* Ez a bibliai és jézusi biztatás sokat segíthet. Az erőszak alapvető tulajdonsága a gyávaság, ezért mindig megretten a határozott fellépéstől. Aki pedig fél, ő maga is könnyen a gyávák közé sodródhat.

- *Az erőszak ellen, de az emberért.* Az erőszak ellen való küzdelem nem lehet önző és nem lehet magánügy. Még az erőszakos emberért is felelőséggel tartozunk. Furcsán hangzik Jézus tanítása, de benne megtaláljuk a teljes igazságot: „Szeressétek ellenségeiteket és imádkozzatok üldözőitekért, rágalmazóitekért.” A szeretetben derül ki az erőszak hazugsága.

„A szeretetben hazugság az abortusz, amely a legkisebbet, a legártatlanabbat pusztítja. A szeretetben hazugság a válás, a gyűlölködés, a háború, a veszekedés. A szeretetben hazugság a horror, a pornó. A szeretet kítartásra hív és kítartóvá tesz, a szeretetközösség megszabadít a világra váró megpróbáltatásoktól. A szeretetközösségben van akkor is kenyér, amikor már sehhol nincs, mert itt van osztás. Amikor jönnek a nehéz idők és mindenki magának kapar, a szeretetben lévő gyűjt a másoknak is.”⁸

⁸ SÍPOS Gyula, *A teremtmények méltóságáról*, Budapest, 1996, 85.

Biztos vagyok benne, hogy elért eredményeinket a jó érdekében megtízszerezhetnők, ha ragaszkodnánk a jézusi mintához és tanításhoz. Akinek kenyeret nyújtunk, az nem dobálózik kővel. A szeretetben felnőtt emberi érzelmek és gondolatok nem tudnak dehumanizálódni.